

פרשת חוקת תש"ע בעניין נחש הנחשת

במדבר פרק כא

(ד) וַיִּסְעוּ מֵהַר הָהָר דָּרָךְ יָם סוּף לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בַּדֶּרֶךְ : (ה) וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְהֵים וּבַמֶּשֶׁה לְמַה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָר כִּי אֵין לָחֵם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלֶחֶם הַקֶּלֶקֶל : (ו) וַיִּשְׁלַח יְקֹנֵק בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֶּׁרְפִּים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל : (ז) וַיָּבֵא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בִּיקְנוֹק וּבַדְּתַפְלָל אֶל יְקֹנֵק וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם : (ח) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל גֵּס וְהָיָה כָּל הַנְּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ נָחִי : (ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נָחֵשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַגֵּס וְהָיָה אִם נִשְׁךְ הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֶל נְחֹשֶׁת הַנְּחֹשֶׁת נָחִי : (י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאַבְיָת :

רש"י

(ד) **דרך ים סוף** - כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים, שנאמר (דברים א, מ) ויסעו המדברה דרך ים סוף. וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות, שנאמר (שם י, ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי במוסרה מת, והלא בהר החר מת, אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאילו הוא בפניהם. וצא ובדוק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר : **לסבב את ארץ אדום** - שלא נתנם לעבור בארצו : **ותקצר נפש העם בדרך** - בטורח הדרך שהוקשה להם. אמרו עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה נפשם בעיניו הדרך. ובלשון לע"ז אינקרו"ט לו"ר [נמאס להם] ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותו בדרך. ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה, כגון (זכריה יא, ח) ותקצר נפשי בהם, וכגון (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל, וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער, ובדבר המטריח נופל לשון גודל, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון (זכריה יא, ח) וגם נפשם בחלה בי, גדלה עלי, (איוב י, טז) ויגאה כשחל תצודני, כללו של פירוש כל לשון קצור נפש בדבר, לשון שאין יכול לסובלו הוא, שאין הדעת סובלתו : (ה) **באלהים ובמשה** - השוּו עבד לקונו : **למה העליתנו** - שניהם שוים : **ונפשנו קצה** - אף זה לשון קצור נפש ומאוס : **בלחם הקלוקל** - לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל. אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא : (ו) **את הנחשים הרפאים** - ששורפים את האדם בארס שיניהם : **וינשכו את העם** - יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה. יבא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים : (ז) **ויתפלל משה** - מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול : (ח) **על נס** - על כלונס שקורים פירק"א בלע"ז [מוט] וכן (ישעיה ל, יז) וכנס על הגבעה, (שם מט, כב) ארים נסי, (שם יג, ב) שאו נס, ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו נס : **כל הנשוך** - אפילו כלב או חמור נושכו היה נזוק ומתנונה והולך, אלא שנשיכת הנחש ממחרת להמית, לכך נאמר כאן וראה אותו ראה בעלמא, ובנשיכת הנחש נאמר והביט, והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו', שלא היה ממחר נשוך הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה. ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים : (ט) **נחש נחשת** - לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה הקב"ה קוראו נחש, ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון :

המב"ן

(ט) **ויעש משה נחש נחשת** - לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה הקב"ה אמר לי נחש, אני אעשנו של נחשת, לשון נופל על הלשון, זה לשון רש"י מדברי רבותינו (ב"ר לא ח). ולא הבינותי זה, שהרי הקב"ה לא הזכיר לו "נחש" אלא "יעשה לך שרף". אבל דעתם לומר כי הלך משה אחר שם העצם אשר לו. והנראה בעיני בסוד הדבר הזה, כי הוא מדרכי התורה שכל מעשיה נס בתוך נס, תסיר הנוק במזיק ותרפא החולי במחליא, כמו שהזכירו (מכילתא ויסע א) בוירוהו ה' עץ (שמות טו כה) וכן במלח אלישע במים (מ"ב ב כא). וידוע מדרכי הרפואות, שכל נשוכי בעלי הארס יסתכנו בראותם אותם או בראות דמותם, עד כי נשוכי הכלב השוטה וכן שאר הבהמות השוטות אם יביטו במים יראה להם שם בבואת הכלב או המזיק וימותו, כמו שכתוב בספרי הרפואות ומוזכר בגמרא במסכת יומא (פד א). וכן ישמרו אותם הרופאים מהזכיר בפניהם שם הנושך, שלא יזכרו אותם כלל כי נפשמם תדבק במחשבה ההיא ולא תפרד ממנה כלל עד שתמית אותם. וכבר הזכירו דבר מנוסה מפלאות התולדה, כי נשוך

רמב"ו (המשך)

הכלב השוטה אחרי שנשתטה בחליו אם יקובל השתן שלו בכלי זכוכית יראה בשתן דמות גורי כלבים קטנים, ואם תעביר המים במטלית ותסננם לא תמצא בהם שום רושם כלל, וכשתחזירם לכלי הזכוכית וישתהו שם כשעה תחזור ותראה שם גורי הכלבים מתוארים, וזה אמת הוא בפלאי כחות הנפש. וכשיהיה כל זה כך, ראוי היה לישראל נשוכי הנחשים השרפים שלא יראו נחש ולא יזכרו ולא יעלו על לב כלל, וצוה הקב"ה למשה לעשות להם דמות שרף, הוא הממית אותם. וידוע כי הנחשים השרפים אדומי העינים רחבי הראש שגופם כעין הנחשת בצוארם, ולכן לא מצא משה לקיים מצותו בשרף בלתי שיעשה נחש נחשת כי הוא דמות נחש שרף, ואם יעשו מדבר אחר היה דמות נחש ולא דמות שרף. ומה שאמרו מן הלשון הנופל על הלשון, כי הזכרת השם בלבד תזיק. והכלל, כי צוה השם שיתרפאו במזיק הממית בטבע ועשר דמותו ושמו, וכשיהיה האדם מביט בכוונה אל נחש הנחשת שהוא כעין המזיק לגמרי, היה חי, להודיעם כי השם ממית ומחיה:

מסכת שבת דף צז ע"א**רש"י**

נס בתוך נס - לאחר שחזר ונעשה מטה בלען, ולא כשהוא תנין, דלא כתיב ויבלע תנין אהרן.

אמר רבא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא: מדה טובה ממדת לבא ממדת פורענות. דאילו במדת פורענות כתיב (שמות ד) ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג ואילו במדה טובה כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשור, מחיקו הוא דשבה כבשור. (שמות ז) ויבלע מטה אהרן את מטתם אמר רבי אלעזר: נס בתוך נס.

שמות פרק יז

(יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: (יב) וידי משה כבדים ויחפו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אהד ומזה אהד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש:

ליקוטי הלכות - הלכות נטילת ידים סימן ו

[צט] וזה בחינת וישמע הפנעני מלך ערד שהוא עמלק, שמע שמות אהרן ונסתלקו עניי כבוד ובא להלחם בישראל, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. כי עקר מלחמת עמלק הוא עם החלושי כח שבישראל שהיה העין פולטן בבחינת ויזנב בך כל הנחשלים אחריו וכיו' כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. והצדיק הרועה האמתי בחינת משה לוחם בשבילים להצילם מבחינת קלפת עמלק וחילותיו ומדעותיהם הרעות. ולהכניסם ולאספם לתוך הקבוץ הקדוש המקבצים בתוך העניי כבוד שהם בחינת סכה וכמוכא בהר הקדוש שמביא שם פרושת וישמע הפנעני הנ"ל לענין סכה, עין שם. כי משה הרועה האמתי חוזר וממשיך העניי כבוד אפלו לאחר הסתלקות אהרן הכהן. כי באר ענו ומן כלם חזרו בזכות משה כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. ועל כן עשה אז נחש נחשת והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת נחי. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה, וכי נחש ממית או מחיה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה היו מתרפאין ואם לאו היו נמוקין. זה בחינת רמזים הנ"ל כמו שמבאר לעיל (בפאות פח) לענין והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכיו'. כי הם בחינה אחת כמובן במשנה ראש השנה שנסמכו שם יחד. להורות שצריכין הכל להסתכל כלפי מעלה, הניו בחינת רמזים שבדעת הנ"ל שהם עקר הארת הדעת להתבונן בכל עת על ידי הרמזים הקדושים של הדעת הנ"ל להתחזק לשאר על עמדו וכיו' כנ"ל. כי לפעמים יש שאין מועיל הרמזים של הרמת ידיו. וצריך עוד לעשות עבדא לזה כמו משה שעשה אז נחש נחשת שרמזו להם יראת העניש שאל ישפחו שיש נחשים שרופים שהם ענשים קשים ומרים. על כן אתה מכרח להסתכל כלפי מעלה. כי אין מקום לברח מענשיו הקשים והמרים גם בעולם הזה מכל שפן לאחר מיתה בגיהנם וכף הקלע וגלגולים וכיו' רחמנא לאלן, כי אם להסתכל אליו יתברך ולשאת עיניו למרום תמיד, בבחינת אליך נשאתי את עיני וכיו'. וכמו שרמזו לנו אדוננו מורנו ורבנו זכרונם לברכה. ואמר שעקר הוא יראת העניש אף על פי שכתוב בספרים שצריכין דיקא יראת הרוממות וכיו'. אבל באמת הלואי שנוצה להנצל ממה שצריכין להנצל על ידי יראת העניש. וכן שמענו בשם כמה צדיקים גדולים שאמרו שהעקר הוא יראת העניש. ורמזו לנו אז היטב היטב כמה וכמה צריכין להתירא ולפחד מיראת העניש וכיו'. וזה בחינת נחש הנחשת שעשה משה ורמזו להם על ידי זה להסתכל כלפי מעלה הינו על ידי יראת העניש וכנ"ל. כי העקר הוא הרמזים האמתיים וכנ"ל. ועל ידי זה לחם משה בחינת הצדיק האמת מלחמת עמלק להציל חלושי הכח שלא יהיו נפגדים מתוך הקבוץ הקדוש מתוך העניי כבוד. וזהו בחינת סכה שהוא בחינת עניי כבוד כנ"ל: כי ענין הנחש נחשת נסתבב על ידי מלחמת עמלק כמובן בפרוש רש"י שם ובפרשת עקב על פסוק ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה וכיו' שפיון שבא עליהם מלחמה זאת שהוא מלחמת עמלק חזרו לאחוריהם וכיו'. ואז עשה משה נחש נחשת וכיו'.

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.